

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu

JERZY POŚPIECH MICHAŁ SZEPELAWY

Quality aspects of the european physical education

Aspekty jakości europejskiego wychowania fizycznego

Działalność edukacyjna, której celem byłaby wysoka sprawność fizyczna dzieci i młodzieży nie jest już wystarczającym powodem włączenia wychowania fizycznego do programów szkolnych. Zresztą i sama koncepcja sprawności fizycznej ewoluje. Jeszcze niedawno najważniejsza była sprawność związana z osiągnięciami (głównie sportowymi). Obecnie akcent przesuwają się w stronę sprawności związanej ze zdrowiem (health related fitness).

Jako wychowanie fizyczne najwyższej jakości może być zatem uznane obecnie tylko takie, które zapewnia wszystkim uczniom solidne fundamenty zdrowia, rozwoju fizycznego i sprawności motorycznej, a także przyjemność i radość z regularnej aktywności ruchowej. Z odpowiednim poparciem ze strony szkoły, rodziny i społeczeństwa radość ta może trwać długo i zaowocować w przyszłości zdrowym, aktywnym fizycznie stylem życia.

Jakość w edukacji staje się wielkim wyzwaniem zarówno dla teorii jak i praktyki pedagogicznej. Z wielu stron formułowane są apele o jakościowe kryteria w obszarze edukacji. Konsekwencją tych działań jest istotna zmiana polityki oświatowej w wielu krajach Unii Europejskiej. Np. Flamandzki Departament Edukacji subwencje oświatowe ustala obecnie w oparciu o kryteria jakościowo-ilościowe, rezygnując z jedyne dotychczas wskaźnika – ilości uczniów w szkole(7).

Ten sposób traktowania edukacji w Europie nakazuje zająć się jakością procesu kształcenia i wychowania na wszystkich jego etapach, aby m.in. zagwarantować naszym uczniom i studentom porównywalność i wymienialność dyplomów i certyfikatów zawodowych.

Procesy społeczne ze względu na swoją złożoność trudno poddają się normalizacji. Traktowanie szkoły(uczelni) wyłącznie jako placówki usługowej zarządzanej poprzez jakość, zgodnie z TQM (Total Quality Management) wiąże się z wieloma niebezpieczeństwami. Jakość jest bowiem kategorią i terminem wieloznacznym.

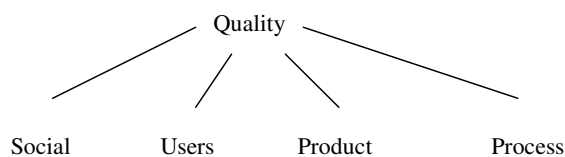
Jakość jest pojęciem interdyscyplinarnym i odnosi się do prawie wszystkich dziedzin naszego życia, każdej aktywności ludzkiej i każdego procesu. W przedmiotowej literaturze stosunkowo dobrze zdefiniowano i opisano jakość życia i pracy. W mniejszym zakresie naukowe opracowania tej problematyki dotyczą edukacji, w jeszcze mniejszym wychowania fizycznego.

Jakość to jest to, co zadowala, a nawet zachwyca klientów - twierdził Edward Deming twórca TQM. [4].

Jakość to sposób myślenia, który powoduje, że stosuje się i bez przerwy poszukuje najlepszych rozwiązań [7].

Pojęcia „jakość edukacji”, „jakość pracy szkoły i nauczyciela” nie są jednoznaczne i mogą być różnie definiowane ze względu na ogromną liczbę zmiennych niezależnych, znacząco wpływających na „produkt finalny”. Waga poszczególnych zmiennych zależy z kolei od osób formułujących oceny.

Autorem oryginalnego modelu jakości wychowania fizycznego jest Van Bottenburg [10].

Ryc.1. Aspekty jakości wg Van Bottenburga

Zdaniem cytowanego autora należy wyróżnić cztery aspekty jakości wf:

- jakość definiowaną przez społeczeństwo,
- jakość definiowaną przez uczniów i ich rodziców,
- jakość definiowaną przez ekspertów,
- jakość procesu wf definiowaną przez nadzór oświatowy.

Zgodnie z tym modelem jako spełniające wymogi wysokiej jakości może być uznane szkolne wychowanie fizyczne, które zaspokaja jednocześnie:

- oczekiwania społeczeństwa,
- oczekiwania i potrzeby uczniów i ich rodziców,
- kryteria określone przez ekspertów,
- wymogi dotyczące organizacji i efektywności wychowania fizycznego, określone przez nadzór pedagogiczny.

Co sądzi społeczeństwo europejskie o jakości wychowania fizycznego?

Analizując społeczny składnik jakości należy pamiętać, że w większości krajów zachodnioeuropejskich rządowa interpretacja jakości edukacji musi uwzględniać oczekiwania społeczeństwa. Jako konsekwencja powyższego, pierwszym krokiem do oceny jakości wychowania fizycznego jest rozpoznanie stopnia społecznej aprobaty dla przyjętej przez szkoły operacjonalizacji kultury ruchu(kultura fizyczna staje się pojęciem historycznym)(9).

Z różną częstotliwością i poziomem kompetencji formułowane są w mediach oceny dotyczące jakości wychowania fizycznego w szkołach. Brak natomiast badań naukowych opinii społecznej na temat jakości i efektów kształcenia i wychowania fizycznego. Problem ten podjął zespół prof. Paula De Knop`a.

Oczekiwania wobec nauczycieli i przedmiotu oraz wyobrażenia o misji szkolnego wychowania fizycznego społeczeństwa holenderskiego w świetle badań prowadzonych przez zespół Paula De Knop`a [3] są zbieżne z celami wychowania fizycznego zapisanymi w programach zatwierdzonych przez Ministra Edukacji. Bardzo krytyczne były natomiast oceny dorosłych dotyczące jakości tych zajęć, które oferowała im szkoła kiedy byli uczniami. Ponad 55 % respondentów odpowiedziało, że ich oczekiwania związane z wychowaniem fizycznym i sportem szkolnym były czasem zaspokojone, a 1,6 % że nigdy. Najczęściej tłumaczono to małą ilością lekcji wf i sportu w szkole.

Co o jakości wf mówią uczniowie szkół zachodnioeuropejskich?

Wychowanie fizyczne jako przedmiot szkolny jest coraz częściej obiektem krytyki ze względu na małą atrakcyjność proponowanych metod, form oraz treści zajęć ruchowych.

Jak wykazały prowadzone w wielu krajach europejskich badania, proponowane uczniom na lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych w szkole formy aktywności sportowej są mniej atrakcyjne niż pozaszkolne lub oglądane w mediach. W szkole o wyborze treści lekcji decyduje nauczyciel, a nie uczeń. Uczeń, nie mając wyboru pomiędzy różnymi formami aktywności sportowej, odrzuca całą ofertę programową szkoły określając ją jako nudną.

Źródłem satysfakcji z udziału w zajęciach jak i jej braku były głównie treści lekcji. Chłopcy preferowali gry zespołowe, natomiast dziewczęta sporty indywidualne.

Inne badania prowadzone w północnych regionach Norwegii wykazały, że 52,2% chłopców oraz 46,5% dziewcząt oceniło jako pozytywny swój stosunek do lekcji wychowania fizycznego. Mniejsza była aprobatą wobec treści lekcji (odpowiednio 49,3% i 38,3%). Najczęściej wymieniane przez ankietowanych powody niezadowolenia z zajęć to kontuzje w grupie chłopców oraz "niektóre ćwiczenia" w grupie dziewcząt [8].

Około 60% holenderskich uczniów deklaruje systematyczną aktywność ruchową w czasie poza-lekcyjnym. Badani bardzo krytycznie wypowiadali się natomiast o szkolnym wychowaniu fizycznym określając je jako „nudne i bezużyteczne”.

A jak standardy jakości wychowania fizycznego określają uczeni oraz europejskie stowarzyszenia wychowania fizycznego?

Kongresy Europejskiego Stowarzyszenia Wychowania Fizycznego (EUPEA) w Helsinkach (1993) i w Limerick (Irlandia 1994) poświęcone były pracom nad określeniem tożsamości oraz kryteriów jakości europejskiego wychowania fizycznego. W tej sprawie uzyskano konsensus w następujących kwestiach:

każdy kraj ma swoją własną kulturową tożsamość, a każdy uczeń niezależnie od zdolności, płci i pochodzenia ma prawo uczestniczyć w programie zajęć wychowania fizycznego, który powinien zapewnić:

- szeroką bazę kompetencji fizycznych i wiedzy dotyczącej aktywności fizycznej,
- wspomaganie naturalnego procesu rozwoju organizmu,
- promowanie zdrowia i sprawności fizycznej oraz zrozumienie wagi zdrowego stylu życia,
- samorealizację i akceptację własnej osoby w jej somatyczno-motorycznym kontekście,
- umiejętność rozwiązywania problemów i współpracy z innymi uczniami w zakresie aktywności fizycznej i sportu,
- rozwijanie trwałej afirmatywnej postawy wobec aktywności fizycznej,
- całonocne zainteresowanie i uczestnictwo w różnych formach aktywności fizycznej,
- możliwość własnego rozwoju, jako samodzielnego i odpowiedzialnego członka społeczeństwa.

B.Crum [1] definiuje wychowanie fizyczne jako proces przygotowania młodych ludzi do samodzielnego, satysfakcjonującego i całonocnego uczestnictwa w kulturze ruchu.

Szukając analogii z innymi przedmiotami szkolnymi przygotowującymi do różnych ról społecznych i uczestnictwa w kulturze, zdaniem wielu uczonych, misją wychowania fizycznego winno być wyposażenie uczniów w kompetencje niezbędne do uprawiania aktywności fizycznej i sportu przez całe życie, do aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu zawodowym, rodzinnym i odpoczynku w XXI stuleciu.

To systemowe i perspektywne podejście jest wyznacznikiem wysokiej jakości wychowania fizycznego i sportu, wyróżniając je spośród zajęć przypadkowych i okazjonalnych.

We współdziałaniu z innymi przedmiotami wychowanie fizyczne powinno rozwijać kompetencje behawioralne, które determinują mentalne i psychologiczne nastawienia w rozwiązywaniu konkretnych życiowych sytuacji problemowych. Zdaniem B. Cruma [2] uczeń powinien posiadać następujące podstawowe kompetencje (basic competency):

- umieć dostosować zasady działania stosownie do sytuacji,
- doceniać i umieć organizować ćwiczenia dla zdrowia,
- działać jako krytyczny konsument sportu,
- utrzymać dystans do informacji medialnych.

W świetle badań przeprowadzonych przez K.Hardmana(5),kompetencje (zdolności) motoryczne, rozwój fizyczny i umiejętności ruchowe to trzy najważniejsze cele wychowania fizycznego w szkołach podstawowych krajów europejskich. Te same trzy cele, tylko w zmienionej kolejności uznano jako priorytetowe w szkołach ponadpodstawowych. Umiejętność samooceny, umiejętność rozwiązywania problemów oraz poprawienie estetyki sylwetki, to trzy powtarzające się jako najmniej ważne cele w (w zmienionej kolejności) w obu typach szkolnictwa europejskiego.

A jak formułują kryteria jakości wychowania fizycznego pracownicy nadzoru oświatowego w krajach europejskich? Brak jest kompleksowych i systematycznych badań w tym zakresie. Zdaniem zrzeszonych w Europejskim Stowarzyszeniu Wychowania Fizycznego (EUPEA) pracowników nadzoru oświatowego o jakości wychowania fizycznego w szkołach przesądza najczęściej formalna ocena procesu kształcenia i wychowania.

Przedmiotem analizy w trakcie wizytacji szkół są:

- program i plany wychowania fizycznego, ich komunikatywność oraz korelacje z innymi przedmiotami. Zakres dostępnych dla uczniów form aktywności ruchowej. Każdy uczeń winien znajdować w nich ofertę dla siebie, pozwalającą uzyskiwać postęp w każdym kolejnym roku szkolnym.

- kwalifikacje nauczycieli wychowania fizycznego. Odpowiednie wykształcenie, oznacza co najmniej 1000 godzin specjalizacji w zakresie wychowania fizycznego, poza ogólnym programem edukacji pedagogicznej, bądź drugim przedmiotem nauczania, a po zakończeniu studiów okresowe i obowiązkowe kursy aktualizacji wiedzy i umiejętności zawodowych. Specjaliści w zakresie wychowania fizycznego kształceni na poziomie uniwersyteckim powinni w czasie studiów realizować program obejmujący co najmniej 4000 godzin zajęć.

Wymiar obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego, który powinien wynosić: 5 godzin lekcyjnych (1 dziennie) dla uczniów w wieku 11-12 lat , 3 godziny lekcyjne dla starszych uczniów (zgodnie z Deklaracją Madrycką).

- kontrola i ocena podstawowych kompetencji uczniów w zakresie wychowania fizycznego zgodnie z obowiązującymi standardami osiągnięć.
- dostęp do obiektów i urządzeń oraz zaopatrzenie w odpowiedni sprzęt sportowy.
- ewaluacja rozwoju fizycznego i sprawności ruchowej uczniów.
- styl pracy nauczycieli wychowania fizycznego (m.in. pod kątem dostosowanie zadań do indywidualnych możliwości i potrzeb uczniów).
- współdziałanie z uczniami oraz zapewnienie im bezpieczeństwa fizycznego i psychicznego w czasie zajęć.

WNIOSKI

1. Przegląd europejskiej literatury przedmiotowej dotyczącej jakości wychowania fizycznego wskazuje na jej wieloaspektowy charakter.
2. Formułowane z różnych pozycji oceny dotyczące jakości szkolnego wychowania fizycznego są przeważającej większości krytyczne.

BIBLIOGRAFIA

1. Crum B., 1999: Changes in modern societies- consequences for P E and school sport. Editions ASEP/SVSS Verlag Neuchatel.
2. Crum B.J., 1993: Conventional thought and practice in physical education problems of teaching and implications of change. Quest, No.45,3, s.339-356.
3. De Knop P.,2002: Quality in Physical Education Proceedings "Quality in Physical Education" from the 1st EUPEA Symposium, 9 November 2002, Brussels.
4. Dzierzgowska I., S. Wlazło, Poradnik - mierzenie jakości szkoły, Materiały programu TERM.
5. Hardman K.,2002: Summary Report on Access to Physical Education and Sport: Children and Young People. !6th Informal Meeting of European Sports Ministers.Warsaw.
6. Kindlarski E, Jakość to sposób myślenie, wywiad, Horyzonty Techniki T 1985.
7. Laporte W., 1999: Physical Education in the European Union in a harmonisation process. [in:] EUPEA,10th Forum(12th-14th 1999) Gent,BVLO,s.37-39
8. Nordvoll T., Vikander N.1998.:A subject You were forced to take- in ninth grade it got interesting again:views from the middle schoolgym floor. Bakketun Folk Academy,Verdal, Norwey.
9. Pośpiech J.,2003: Wychowanie fizyczne i sport szkolny w krajach europejskich- wybrane problemy. Studia i monografie z.145. Politechnika Opolska
10. Van Bottenburg M.,1999:Good, better, best. Towards a quality policy within a multiform sport sector. Amsterdam. Diopfer.

SUMMARY

The author considers the main, multiaspectual problem of the quality of physical education in European schools. Taking both Van Bottenburg's model and the Total Quality Management theory as the base he presents numerous opinions on this topic.